

NASIL BİR EĞİTİM OLMALIDIR?

(Eğitim İlkeleri Konusunda Bir Öneri)

Yrd. Doç. Dr. Halit ERTUĞRUL^(*)

Eğitim insana; insanlığı, sevgiyi ve hoşgörüyü kazandırmalıdır.

Colin TURNER

A- GÜNÜMÜZDE EĞİTİM ANLAYIŞINA KISA BİR BAKIŞ

Günümüzde, milletlerin en büyük zenginliğinin iyi yetişmiş insan gücü olduğu konusu, tartışılmaz bir hakikattir. Yeterli insan gücüne sahip olmayan milletler, dünyanın en zengin maddî kaynaklarına sahip de olsalar, ondan yeterli şekilde yararlanamaz veya bu serveti başkalarına kaptırmaya mahkum olurlar. Diğer taraftan iyi eğitilmiş, bilgi ve beceriye sahip, disiplinli çalışmaya alışmış birçok millet, çok yetersiz kaynaklara sahip topraklar üzerinde ve çok kalabalık sayıda bulunmuş olsalar da, bu vasıfları dolayısıyla fakirliği çok geride bırakıp, yüksek bir yaşam seviyesine ulaşmayı bilmişlerdir. Hatta bunlar içinde çok ağır harp felaketine uğrayıp bütün maddî altyapısı, köprüler, yollar, elektrik santralleri, okul, hastahane ve bütün fabrikaları tahrip olmuş milletler dahi, barış dönemine geçince, birkaç sene içinde kendilerini toplamışlardır. Almanya ve Japonya, bu konunun açık örneğini teşkil etmektedir. Çünkü, İkinci Dünya Savaşında birer harabeye dönen bu ülkeler, çok kısa denilebilecek bir süre sonra, dünyanın önemli bir gücü haline gelmiştir.

Bu milletlerin hızla kalkınmasının, ileri bir noktaya varmasının asıl bir sebebi; **“iyi yetişmiş bilgi ve beceriye sahip insan gücüdür.”** Kısaca ülke insanların iyi eğitilmiş yüksek bir eğitime sahip olmaları, disiplinli çalışma yetenekleri kazanmış bulunmalarıdır. Buna bir milletin **“beşeri sermayesi”** denilebilir.

Ancak, ekonomi ve insan gücü kaynakları bakımından ileri derecede bulunan birçok ülkenin sosyal bünyesinde, manevî ve kültürel mirasında birçok çürüme ve sapmaların ortaya çıktığı görülmektedir.

Alkolizm, uyuşturucu alışkanlığı, bunlarla ilişkili suçlar, şiddet, ırza tecavüz, boşanma, gayr-i meşru çocuk doğumları, intihar gibi sosyal ve ruhî bozulma oranlarına bakıldığında; bunların zenginlik seviyeleri yüksek, dolayısıyla beşeri sermayeye sahip, eğitimin yaygınlaştığı ülkelerde daha fazla oranlarda olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

^(*) Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi. <http://www.halitertugrul.com>. Bu makale, Yrd. Doç.Dr. Halit Ertuğrul'un **Öğretmenin Başarı Kılavuzu** adlı kitabından (İstanbul: Nesil Yayınları, 21. bs., 2005, s. 187-195) alınmıştır.

Bu açık çelişki nasıl izah edilebilir? Niçin eğitime fazla pay ayıran ülkelerde, fert başına düşen milli gelirin yüksek olduğu zengin toplumlarda, bu bozulma ve sapmalar çok sayıda ve oranda ortaya çıkıyor?

Sadece kuru bilgi ve beceri değil, fazilet duyguları; manevî, ruhî derinlik ve zenginliği; topluma, yetişen nesillere kazandırmanın, onu şahsiyetin ayrılmaz bir parçası yapmanın en sağlam ve geçerli yolu nedir?

İşte, **“Nasıl bir eğitim olmalı?”** sorusunun önemi buradan kaynaklanmaktadır. İnsanın maddî refahının artması, teknolojiyle buluşması, ekonomik sıkıntısını büyük ölçüde atlatması ve yüksek bir eğitim görmesi sonucu toplumdaki sosyal, kültürel ve psikolojik çözülmenin önüne geçemiyorsa, insana sunulan eğitimde, gözden kaçırılan ve göz ardı edilen bir taraf var demektir.

Bunun nedeni, insanın yalnızca maddî boyutu ve fizyolojik özellikleriyle dikkate alınmış olmasıdır. Bundan dolayı eğitimin yarım kalmasına neden olmaktadır. **“Zihni ve kültürel mükemmeliyet”** yerine **“ekonomik verim”** ilkelerini ileri sürenler, aynı şekilde hataya düşmüşler; eğitimin, kültürel ve ahlak boyutunu dikkate almamışlardır.

Eğitimden ne anlaşıldığı, insandan ne anlaşıldığına bağlıdır. Bu, tıpkı boya göre kumaş kesmek, hastaya göre tedavi sunmak gibidir.

Ne yazık ki, günümüz eğitim sistemlerinde bu husus yeterince anlaşılmış değildir. Özellikle Batı eğitim sistemi, insana evrimci bir gözle baktığı, insanın yalnızca maddî yönünü alarak, nefsanî isteklerini değerlendirdiği ve insanı huzura götüren manevî yapısına el sürmediği için, ortaya çıkardığı insan tipi ise, bekleneni verememiştir.

Kuru, cılız ve ruhsuz işleyen eğitim modellerinin, insanı keşifte hata yaptığı ortadadır. Çünkü insanın iç dekoruna göz gezdirmeyen ve insanın nasıl mükemmel bir varlık olduğunu bilmek istemeyen bazı eğitimciler, insanın eğitim metodunu; ya köpeklerde, ya farelerde, ya da maymunlarda aramışlardır. Bunlar arasında insanın **“düşünen bir hayvan”** olduğunu söyleyen veya **“insan tapılacak bir varlıktır”** şeklinde niteleyen ifrat ve tefritçi bilim adamlarının yanında, insanı **“meçhul bir varlık”** diye takdim edenler de olmuştur.

İnsanı böylesine eksik, noksan ve mahiyetinden uzak gören eğitimciler, yalnızca dünya hayatının ihtiyaçlarını dikkate alıp, buna göre eğitim modelleri tanzim etmişlerdir. Sonuç ise, hiç de iç açıcı olmamıştır. Çünkü insan bir et yığını değildir. Cesedin ihtiyaçlarını tatmin etmek, insanı tatmin etmez. Cesetten başka insanın manevî duyguları ve onların istekleri ise hesaba katılmamıştır.

Başka bir ifadeyle; dünya üzerinde yaşayan en gelişmiş ve en kıymetli varlık olan insanın, yaratılışından gelen birtakım maddî ve manevî özelliği; kendi öz yapısına uygun olmayan eğitim tarzları ve sosyal sistemler vasıtasıyla yıpranmaya ve bozulmaya neden olmuştur. İçinde yaşadığımız dönem, buna ait en açık ve çarpıcı örneklerle doludur.

B- EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ KONUSUNDA BİR ÖNERİ

1- *İnsanın bütün duyguları dikkate alınmalıdır.* İnsanda akıl, kalp, ruh, sır, nefis, hayal ve beklenti gibi birçok duygular vardır. Kuvvetler, duygular ve inançlar birlikte ve dengeli bir şekilde harekete geçirilmelidir. Bu duygular, çoğu zaman bu dünya şartlarında tatmin olmayıp mutlu olmazlar. Gerektiğinde bu duyguların yüzlerini, ebedî hayata çevirmelidir.

2- *İnsanın yalnızca bulunduğu an ile değil, geçmiş ve gelecek ile de yaşadığı bilinmelidir.*

Bu nedenle insan davranışlarında geçmişin, şimdiki zamanın ve geleceğin planları, umutları ve beklentileri vardır. İnsan geçmişe döndüğünde, gidenlerin veya kaybettiklerinin arkasından elem çekmemesi, geleceğe döndüğünde de korku ve panik içinde kalmaması için “**iman ve teslimiyet**” denilen anlayış lazımdır. Bu temin edilmelidir. Yoksa hayatında mutlu olamaz.

3- *İnsandaki menfaat anlayışının, bölüşüm ve yardımlaşma anlayışına çevrilmesi gerekmektedir.*

Yalnızca menfaat için yaşayan insan, kendisine lazım olanlara ulaşmak için, önüne çıkan her engeli aşmak ister veya yıkıcı gruplarla işbirliği yapmak ister. İnsana verilen eğitimle, insandaki bu duygu, paylaşma ve bölüşme, diğer insanların da yaşama hakkının olduğuna yönlendirilmelidir.

4- *İrkçılık, bölücülük ve yıkıcı hareketlerin yıkıcı tesirlerini ortadan kaldıracak ve milli birlik ve beraberliği esas alacak bir eğitim politikası güdülmelidir.*

5- *Öğrencilere kendi öz kültürümüz anlatılmalı ve kazandırılmalıdır.* Kendi öz kültürümüzün kaynaklarının; tarih, vatan, millet, din, ahlak, dil, bilim ve aile gibi temel unsurlar olduğu unutulmamalıdır.

6- *Aileyi güçlendirici ve özendirici çalışmalar yapılmalıdır.* Çünkü toplumun temel direği ailedir. Toplumsal problemler, çözümler ve insanî değerlerin çöküşü, aile kurumunun zarar görmesiyle ilgilidir. Aile ne kadar güçlü olursa, insanların kontrolü o derece kolay olacak, toplumdaki problemler ve suç işleme oranı da son derece az olacaktır.

7- *Dili koruma ve güçlendirme yönünde tedbirler alınmalıdır.* Dil, nesiller arasında bağlantıyı sağlayan bir semboller sistemi ve anlaşma vasıtasıdır. Onun için ilim ve kültürün temelini teşkil eder. İnsanın bilgi, kültür ve düşüncesinin sınırı, bildiği kelimelerin sayısına bağlıdır. Kültür ve düşünce kabiliyeti gelişmiş insan demek; dil ufku geniş, kelime ve kavram hazinesi zengin demektir.

Nesillerin geçmişleriyle bağlarını kesmeleri için, yıpratılmaya çalışılan araçlardan birisi de dildir. Dilde sadeleştirme adı altında, dilin bozulması suretiyle, çocuğun dedesinin ve hatta anne ve babasının dilinden anlayamaz hale gelmesine dikkat etmek lazımdır.

Dil mutlaka bütünleştirici, kaynaştırıcı ve her seviyedeki vatandaşın anlayabileceği bir tarzda kullanılmalıdır.

8- Dünya ve âhiret hayatı birlikte ve dengeli bir şekilde ele alınmalıdır.

İnsanın mahiyet ve derinliklerine ulaşılabilmesi için, dünya ve âhiret dengesi içinde değerlendirilmesi lazımdır. Gerçek saadet ve hayat kaynağı olan inanç ve iman gerçeğini anladığı zaman, dünya ve âhirete ait sorumluluklarını da bilecektir.

9- Fen ve din ilimleri birlikte okutulmalıdır.

Fen ve din ilimlerinin ayrı ayrı okutulması, kurumlar arasında büyük çatışmalara sebebiyet vereceğinden, bunların birlikte okutulmasında zaruret vardır. Çünkü akli aydınlatan fen ilimleri, kalbi aydınlatan da din ilimleridir. Eğer öğrenciye yalnız fen ilimleri verilirse, her şeyi madde olarak değerlendirir, inkâr ve şüpheye düşebilir. Yalnızca din ilimleri verilirse de, taassup ortaya çıkabilir. Sağlıklı, dengeli bir anlayışın oluşması için, fen ve din ilimleri birlikte okutulmalıdır.

10- Kardeşlik, birlik ve beraberlik esas alınmalıdır.

Kişiler arasında samimiyeti, kardeşliği, muhabbeti, birlik ve beraberliği geliştirmek lazımdır. Bu yakınlaşma; maddî, şeklî, siyasî ve gösterişe yönelik olmamalıdır. Manevî ve kültürel anlamda olmalıdır.

11- Öğrenci şevk ve ümit içinde tutulmalıdır.

Elemde, kederde, sevinçte ve hayatın bütün safhalarında, şartlar ne olursa olsun, şevkini yitirmeden, ümitsizliğe düşmeden, en kritik anlarda bile kendisini taşıyabilmelidir. İmkânlarıyla yetinmeyi bilmeyen, daha ileri gidemez.

12- Eğitime fertten ve nefisten başlanmalıdır.

Bir toplumun ıslahı, ferdin ve nefislerin ıslahıyla mümkündür. Öyleyse eğitim, toplumun en küçük üyesi olan insandan başlamalıdır. En tesirli metot da, fertlerin ve nefislerin tek tek ele alınarak muhatap kılınmasıdır. Bu şekilde herkesin problemiyle ayrı ayrı ilgilenilmiş olunur. Nefislerden başlayarak, dalga dalga toplumun her kesimine yayılan ve memleketi bir bütünlük içinde saracak şekilde yürütülmelidir.

Özellikle eğitimcilerin, nasıl bir eğitim istendiğim bizzat kendileri hal ve tavırlarıyla göstermeleri yönünde, “kendini ıslah edemeyen, başkasını ıslah edemez” ölçüsünü örnek almaları lazımdır.

13- İnsanın kabiliyet ve arzuları dikkate alınmalıdır.

Hangi yöne alaka ve ilgi duyuyorsa, o öğrenciyi o yöne müspet bir şekilde kanalize etmelidir. Kabiliyetler köreltilmemeli, aksine onları geliştirecek sahalarda bulunmalıdır. Öğrencinin kabiliyeti, istek ve arzuları dikkate alınır, o kişi fevkalade faal hale gelir, hiç zorlama olmadan kendi arzusuyla gayret gösterir.

14- Eğitim hür, açık ve topluma yönelik olmalıdır.

İnsan, şahsiyetinin oluşmasında, olgunlaşmasında ve yeterli dinamizme erişmesinde hür ve açık eğitime muhatap kılınmalıdır. Bu açıklık ve hürriyet, çalışmalarına ve fikirlerine özellikle yansıtılmalıdır. İlmî hürriyetin ortaya çıkması halinde, bencil, şüpheli ve kavgacı düşünceler yok olacak, bazı bilim adamlarının kendi fikirlerini zorla benimsetme isteği de bitecektir.

15- Eğitimde müspet hareket esas alınmalıdır.

Toplum hayatının selameti, eğitim kurumlarındaki ahenk, idaredeki uyum müspet hareketle mümkündür. Yoksa iç bünyeyi anarşi ve terör çalkalar. İç hayatın bozulması ise, birçok felaketi beraberinde getirir.

16- Öğrenci ve okul, siyaset içine çekilmemelidir.

İlmin ciddiyetini ve okulun disiplinini bozan ve zedeleyen unsurların başında siyaset gelmektedir. Eğitim kurumlarına siyasî akımların girmesi; disiplini, düzeni, ahenkli çalışmayı bozabilir ve insanları çok zaman karşı karşıya getirebilir. Eğitim kurumlarının vazifelerinden birisi de, bu hastalığı tedavi etmesidir. Bu büyük ve çok önemli hizmet ise, siyasetin bulaşmasıyla zedelenir ve lekelenir.

17- Öğrenciye girişimci bir ruh verilmelidir.

Kişinin hayatı boyunca karşılaşacağı engelleri aşması, kendi problemini kendisi çözmesi ve kendi ayakları üzerinde durması ve kendi kendini taşıyabilmesi, müteşebbis bir ruha sahip olmasıyla ilgilidir.

Okullarda kişinin, kafasını ve gönlünü açacak, maddî ve manevî yatırımların esaslarını elde edecek bir eğitim anlayışı verilmelidir.

18- Eğitim hizmetinde bulunanların yüksek bir gaye için çalışmaları lazımdır.

Eğitim hizmetleri gibi, memleketin çok önemli bir vazifesini gören insanlar ve özellikle de öğretmenlerin büyük bir fedakarlık, şevk ve gayret içinde olmaları gerekir. Yani bu hizmetlerini, menfaat temini ve ücret alma şeklinde görmemelidir. Gösterişsiz, alkışsız ve safi bir hizmet seyriyle, yepyeni bir neslin yetişmesi uğruna kendilerini feda etmeleri beklenmektedir. Sahip oldukları ilmi, geçim kaynağı olmaktan çıkarılırsa, ilmin izzetini de korumuş olacaktırlar.

Eğitim anlayışının, bu ve buna benzer esaslar üzerine oluşturulması halinde, insanın, toplumun ve devletin bir bütün olarak ele alınması ve birbirine kaynaştırılması mümkün olacaktır.

Kişinin ailesini, devletini, milletini, tarih ve kültürünü sevmesi, koruması, yüceltmesi için, millî ve manevî şura sahip olması lazımdır. Milli ve manevî şuur, eğitim politikasının iki temel prensibi olmalıdır.